

УДК 378.1(478)

О.А. ДЕРБАК,

аспірант Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

СИСТЕМНО-ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЕТАПІВ СТАНОВЛЕННЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА

У статті розглянуто системно-історичний аналіз основних етапів становлення вищої педагогічної освіти в Республіці Молдова. Проведено аналіз основних етапів розвитку вищої педагогічної освіти в Молдові. Виділено чотири основних етапи розвитку вищої педагогічної освіти в Молдові.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, системно-історичний аналіз, становлення вищої педагогічної освіти.

Постановка проблеми. Процес підготовки педагогічних кадрів за кордоном є предметом дослідження для науковців. Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стали предметом наукового пошуку провідних українських науковців (Н. Абашкіної, Г. Алексевиц, О. Олексюка, Г. Єгорова, О. Ковязіної, Л. Латун, Б. Мельниченка, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Рибак, Г. Степенко, І. Тараненко, І. Фольварочного, О. Глузмана, Л. Пуховської, Т. Панського, В. Вдовенко, В. Семілетко, Г. Воронки, Т. Осадчої, Т. Кошманової та ін.). Однак у науково-дослідних і науково-практичних розробках питання системно-історичного аналізу основних етапів становлення вищої педагогічної освіти Республіки Молдова є недостатньо дослідженим. Саме тому визначення теоретичних підстав для правильного і грамотного порівняльного аналізу є важливим у нашому дослідженні.

Мета дослідження. Проаналізувати основні етапи становлення вищої педагогічної освіти Республіки Молдова.

Вклад основного матеріалу. Система вищої освіти Республіки Молдова відносно молоді і нерозривно пов'язана з радянською епохою. У багатьох дослідників є власна класифікація історичного підходу до дослідження вищої педагогічної освіти. В. Садовський, звертаючись до історії системного мислення, виділяє два періоди в розвитку світового системного руху: 40-ві–70-ті роки. ХХ століття і від 70–80-х років до нашого часу [5, с. 20]. А. Кузнецова зауважує, що зазначені хронологічні рамки справедливі як для світового системного руху, так і для радянського [2, с. 20]. О.В. Глузман пропонує два основних напрями наукового дослідження. Перший, традиційний, включає в себе історичний опис виникнення і становлення окремих вищих педагогічних навчальних закладів у часовій послідовності, їх трансформації залежно від соціальних і економічних умов, аналіз специфіки функціонування порівняно з іншими освітніми установами країн Чорноморського регіону (університет, учительська семінарія, педагогічні інститути, інститути народної освіти). Другий напрям пошуку є принципово іншим, адже передбачає не тільки осмислення історичного досвіду, а й створення концептуальних моделей з метою вирішення існуючих проблем і досягнення нового якісного рівня вищої педагогічної освіти [1, с. 38].

А. Огієнко справедливо вважає, що сутність порівняльного аналізу можна простежити через вивчення його складових – аналізу і порівняння [4, с. 20]. Традиційно аналіз розуміється як метод наукового дослідження шляхом розгляду окремих сторін, властивостей, складових частин чого-небудь. Однак такий підхід до визначення аналізу орієнтує тільки на

розчленування і вивчення окремих складових предмета або явища, а провідне завдання аналізу бачиться в тому, щоб з різних видів даних, іноді розпорошених, що відображають окремі явища і факти, скласти загальну цілісну картину процесу, виявити притаманні йому закономірності і тенденції [5, с. 120].

С. Сапожников виділяє в історії розвитку вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону три історичних етапи [6, с. 50].

Перший етап – освіта і формування національних систем вищої освіти. Він охоплює період від створення першого вищого навчального закладу університетського типу до часів перших демократичних перетворень в країні на початку ХХ століття.

Другий етап – новітня історія розвитку національних систем вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону. Хронологічні рамки другого етапу охоплюють період від перших демократичних перетворень в досліджуваній країні до масштабних геополітичних змін, які відбулися в 90-ті роки ХХ століття.

Третій етап – створення єдиного європейського освітнього простору, охоплює період від масштабних геополітичних світових змін 90-х років ХХ століття до теперішнього часу [6, с. 50].

Ми підтримуємо думку вченого, але разом з цим вважаємо за доцільне ввести ще два етапи, які відображають повну картину розвитку педагогічної освіти в Республіці Молдова. Першим етапом пропонуємо визначити розвиток освіти, зокрема шкільної, та педагогічної думки в Молдові у XIV–XIX століттях, а також додати етап, який розкриває проблеми глобалізації освіти. Таким чином, пропонуємо виділити в історії педагогічної освіти п'ять етапів:

- Перший етап – розвиток освіти та педагогічної думки у XIV–XIX століттях.
- Другий етап – формування вищої педагогічної освіти у ХХ сторіччі.
- Третій етап – формування вищої освіти Молдови як учасника країни Чорноморсько-регіону та створення єдиного європейського простору.
- П'ятий етап – педагогічна освіта під час глобалізації.

Першим етапом розвитку освіти в Молдові доцільно вважати період від XV–XIX століть. Для освіти в Молдові у XV сторіччі були характерні монастирські школи. Найбільш впливові школи були при Няміцькому, Молдовицькому, Путницькому, та Капріянському монастирях. Учнями були переважно діти бояр, духовенства та городян. Освіта була платною. Ці школи відіграли важливу роль у підготовці вчителів, літописців, каліграфів, та переписувачів. Перш за все в монастирських школах навчали письму, арифметиці, та церковно-му співу [7, с. 89].

Потреба в людях, які вмели б вести торгові записи, писати ділові листи, та робити розрахунки виникла завдяки розвитку великих міст, де була розвинута торгівля. У XV–XVI сторіччях ці соціально-економічні фактори зумовили розвиток колегіумів у містах. Найвідомішими були Хирлівський, Комнарський, та Яський колегіуми. У XVII сторіччі відбулася елінізація молдовської школи [7, с. 89].

Єдиний світський середній навчальний заклад в Бессарабії – Кишинівська обласна гімназія, згодом губерньська. Перша чоловіча гімназія прийняла перших учнів 12 вересня 1833 року. Оцінюючи більш ніж сторічний період існування цього навчального закладу, можна без перебільшення сказати, що він відіграв вирішальну роль у духовному житті Бессарабії. Багато десятиліть все краще в культурному відношенні в краї групувалося навколо нього. Вихованці гімназії поклали початок багатьом освітнім та благодійним установам, були головними провідниками благородних начал в житті місцевої громади, а інші заявили про себе з найкращого боку далеко за межами Бессарабії [7, с. 89].

Другим етапом розвитку педагогічної освіти в Республіці Молдова можна вважати період до розпаду Радянського Союзу (1930–1991). У короткі терміни в Бессарабії були створені шість педагогічних шкіл та інститут початкової школи. Молдавський державний педагогічний інститут було відкрито 16 серпня 1940 року з п'ятьма факультетами: історії та філології, фізики, математики, біології та географії. Близько 740 студентів були зараховані на перший рік навчання. Станом на 1950–1951 навчальний рік інститут мав сім факультетів, 2368 студентів і 99 членів викладацького складу [7, с. 135]. У 1955 році інститут став Державним педагогічним інститутом ім. Іона Крянге. У 1992 році він був реорганізований у Державний педагогічний університет ім. Іона Крянге, який на даний час складається з шес-

ти факультетів, а його студентами є 5000 чоловік, більшість з яких навчаються в галузі педагогіки. За сімдесят п'ять років діяльності університет підготував понад 30000 вчителів [7, с. 117]. Щоб задовольнити попит на викладачів у початкових і середніх школах, у 1945 році були створені новий Інститут вчителів початкової школи в Бельцях і дві педагогічні школи в Кагулі і Сороках. У 1953 році Інститут вчителів початкової школи в Бельцях був реорганізований в Педагогічний інститут і перейменований у 1959 році в Державний педагогічний інститут ім. Алеку Руссо. Нові факультети були відкриті в педагогічних інститутах, які в той час в першу чергу займалися підготовкою вчителів для початкових і середніх загальноосвітніх шкіл. Число студентів, що навчалися у всіх освітніх закладах, збільшилося [7, с. 53].

Основою вищої педагогічної освіти були п'ять вищих навчальних закладів: Придністровський державний університет ім. Тараса Шевченка (1930, Тирасполь), Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге (1940, Кишинів), Тираспольський державний університет (ТГУ), (1940 р., Кишинів), Бельцький державний університет ім. Алеку Руссо (1945, Бельці), Молдавський державний університет (USM) (1946, Кишинів).

У період між двома світовими війнами Бессарабія (простір між Прутом і Дністром, де проживає близько 3 мільйонів чоловік) була невід'ємною частиною Румунії. Сьогоднішня територія на лівому березі Дністра (Придністров'я) була частиною колишньої Автономної Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки (АМРСР) з населенням в 600000 жителів. Її столицею було українське місто Балта.

Перший вищий навчальний заклад на території Бессарабії, розташований в Кишиневі, було присвячено вивченню музики. Названий Консерваторією Юніреа (Unirea), він відкрив свої двері в 1919 році. Пізніше Консерваторія Юніреа стала Державною консерваторією ім. Гавриїла Музическу. Саме тут відкрилися два факультети Яського університету: факультет теології в 1926 році і факультет агрономії в 1933 році [7, с. 53].

Під час Другої світової війни багато фахівців у різних сферах – агрономи, лікарі, інженери та інші співробітники – загинули. З 10 760 вчителів початкових шкіл, які викладали в школах радянської Молдавії до війни, тільки 1195 вижили. За цих обставин у 1944 році Російська Федерація, Україна та інші республіки переселили 5000 агрономів, вчителів, інженерів і техніків, економістів, медичних лікарів і партійних працівників до радянської Молдавії. У Республіці для вчителів початкових класів були організовані короткострокові курси. У 1944 році 5000 осіб пройшли навчання на таких курсах [7, с. 53].

Випуск професійно підготовленого викладацького складу протягом цього періоду красномовно виражений в ряді цифр. У 1945 році із 7320 вчителів початкових шкіл 4,7% мали вищі освітні кваліфікації і 25,8% мали сертифікати середньої освіти. Решта вчителів початкової школи були випускниками семирічної початкової школи. Близько 36% з них не завершили сьомий клас [7, с. 53]. На додаток до цього, школи гостро потребували вчителів початкової школи. Існувало близько 2860 вакансій. Брак персоналу, особливо молдавського персоналу, відчувалася і в інших галузях теж.

Це було незадовго до того, як інші інститути відновили діяльність: Педагогічний інститут радянської Молдавії, Інститут для вчителів початкових шкіл в Тирасполі, Сільськогосподарський інститут в Кишиневі, Державна консерваторія, педагогічні школи в Тирасполі, Бельцях, Орхеї і Тігин, сільськогосподарські технікуми в Сороках, Грінауці, Кокорожені, цукрової промисловості – у Бринжені, школи музики і мистецтва та інші навчальні заклади [7, с. 53].

Третім етапом пропонуємо вважати період з 2005 року і по сьогоднішній день. Важливою подією для цього етапу є видання нового Кодексу про освіту Республіки Молдова (2014 року). Зараз у країні відбувається реформування системи освіти, внаслідок чого поряд з існуючою системою освіти, яка зберігає колишні рівні і кваліфікації, впроваджується нова система, рівні освіти і відповідні кваліфікації. 2 стаття Кодексу про освіту говорить, що правові відносини у сфері освіти регулюються також міжнародними актами: Загальною декларацією прав людини, Статутом Організації Об'єднаних Націй, Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод, Європейською соціальною хартією, Конвенцією ООН про права дитини, Рамковою конвенцією про захист національних меншин, Конвенцією ЮНЕСКО про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, Конвенцією ООН про права інвалідів, Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвен-

цією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Болонською декларацією, а також іншими міжнародними договорами, стороною яких є Республіка Молдова [6, с. 58].

Також, згідно з Кодексом про освіту, вища освіта є ключовим фактором культурного, економічного і соціального розвитку суспільства, все більше ґрунтується на знаннях, є провідником прав людини, сталого розвитку, демократії, миру і справедливості.

Місією вищої освіти є:

- створення, збереження і поширення знань на найвищому рівні;
- підготовка фахівців вищої кваліфікації, здатних конкурувати на національному та на міжнародних ринках праці;
- забезпечення можливостей професійної підготовки протягом усього життя;
- підтримка, розвиток і просування національних особливостей для збереження культурно-історичних цінностей у контексті культурного розмаїття [3, с. 60].

Вивчаючи сучасний етап розвитку вищої освіти в Республіці Молдова, варто відзначити статтю № 35 Конституції Республіки Молдова, де сказано, що вищі навчальні заклади мають право на автономію. Установи вищої освіти користуються статусом університетської автономії.

Університетська автономія, згідно з Кодексом про освіту, полягає в праві університетської спільноти на організацію і самоврядування, на реалізацію академічної свободи без будь-якого ідеологічного, політичного чи релігійного втручання, на прийняття на себе ряду компетенцій і зобов'язань відповідно до національних політик і стратегій розвитку вищої освіти [1, с. 59].

Сьогодні в Молдові функціонують 19 державних і 15 приватних ВНЗ. Контингент студентів налічує 102,5 тис. чоловік, 80% з них здобувають освіту в державних вищих навчальних закладах, 20 – у приватних, 64,7 – здійснюють підготовку на денних відділеннях, 35,3% – на заочних [4, с. 48].

Систему вищої педагогічної освіти Республіки Молдова утворюють вісім вищих навчальних закладів: Молдавський державний університет, Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге, Придністровський державний університет ім. Тараса Шевченка, Бельцький державний університет ім. Алеку Руссо, Тираспольський державний університет, Національний інститут фізичного виховання і спорту, Кагульський державний університет ім. Богдана Петричейку Хашдеу, Комратський державний університет і чотири педагогічні коледжі [4, с. 48].

Четвертим етапом, етапом глобалізації, пропонуємо вважати період від 2000 до сьогоднішнього дня. Глобалізація ж, у свою чергу, привела до нових запитів в освіті. На думку члена кореспондента А. Дікусара, глобалізація, по-перше, зажадала масової освіти. По-друге, за-требуваність фундаментальної науково-технічної освіти виявилася необхідною тільки в певних країнах світу. І наслідком глобалізації був масовий «відтік мізків». І це явище виявилось характерним не тільки для Молдови або країн пострадянського простору, а й багатьох інших.

Висновки. За результатами порівняльного аналізу історико-педагогічних аспектів розвитку вищої педагогічної освіти в Республіці Молдова робимо висновок, що зародження освіти припадає на кінець XV століття, завдяки розвитку монастирських шкіл та колегіумів. З'ясовано, що основний етап розвитку вищої педагогічної освіти припадає на радянську епоху. Новим етапом розвитку вищої педагогічної освіти в Республіці Молдова пропонуємо вважати етап глобалізації.

Список використаних джерел

1. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование : опыт системного исследования: монография / А.В. Глузман. – К.: Просвіта, 1997. – 312 с.
2. Кузнецова О.Ю. Развитие мовой освіти у середніх і вищих навчальних закладах Великої Британії другої половини XX ст.: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / О.Ю. Кузнецова. – Х., 2003. – 43 с.
3. Кодекс Республіки Молдова об образовании: от 17 июля 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=70660

4. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах : моногр. / О.І. Огієнко; за ред. Н.Г. Ничкало. – Суми: Еллада, 2008. – 444 с.
5. Садовский В.Н. Смена парадигм системного мышления / В. Н. Садовский // Системные исследования: ежегодник 1992–1994. – М.: Эдиториал УРСС, 1996. – 400 с. – С. 64–78.
6. Сапожников С.В. Вища педагогічна освіта в країнах Чорноморського регіону: історія і сучасність [монографія] / С.В. Сапожников. – Дніпропетровськ: Інновація, 2013. – 480 с.
7. Higher education in the republic of Moldova / [Ş. Tiron, V. Arion, M. Paiu and others]. – Bucharest: Editura Enciclopedică, 2015. – 117 p.
8. Молдова: наука, образование власть (какие наука и образование нам нужны): от 1.04.2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ava.md/2010/04/02/moldova-nauka-obrazovanie-vlast-kakie/>

References

1. Hluzman, A.V. (1997). *Universitetskoe pedahohicheskoe obrazovanie: opyt sistemnoho issledovaniia* [University teacher education : experience of system research]. Kyiv, Prosvita Publ., 312 p. (In Russian).
2. Kuznetsova, O. (2003). *Rozvytok movnoi osvity u serednikh i vyshchyykh navchalnykh zakladakh Velykoi Brytanii druhoi polovyny XX st. Avtoref. dys. dok. ped. nauk* [Development of language education in secondary and higher educational institutions of the UK second half of the XX century. Avtoref. doc. ped. sci. diss.]. Kharkiv, 43 p. (In Ukrainian).
3. Kodeks respubliky Moldova ob obrazovanii : ot 17 iulia 2014 hoda [Education code of the Republic of Moldova: from 17 July 2014 year]. Available at: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=70660 (In Russian).
4. Ohienko, O.I. (2008). *Tendetsii rozvytku osvity doroslykh u skandinavskykh krainakh* [Trends in adult education in the Nordic countries]. Sumy, Ellada Publ. 444 p. (In Ukrainian).
5. Sadovskii, V.N. (1996). *Smena paradimh sistemnoho myshleniia* [Changing systemic thinking paradigms]. *Sistemnye issledovaniia : ezhehodnik 1992-1994* [Systems Research Yearbook 1992-1994]. Moscow, Editorial URSS Publ., pp. 64-78 (In Russian).
6. Sapozhnikov, S.V. (2013). *Vyshcha pedahohichna osvita v krainakh Chornomorskoho rehionu: istoriia i suchasnist* [Higher pedagogical education in the Black Sea region : history and modernity]. Dnepropetrovsk, Innovatsiia Publ. 480 p. (In Ukrainian).
7. Tiron, S, Arion, V., Paiu, M. (2003). Higher education in the republic of Moldova. Bucharest, Editura Enciclopedica Publ., 117 p.
8. *Moldova: nauka, obrazovanie vlast (kakie nauka i obrazovanie nam nuzhny)* [Moldova: science, education authorities (which science and education we need)]. Available at: <https://ava.md/2010/04/02/moldova-nauka-obrazovanie-vlast-kakie/> (In Russian).

В статье рассматривается системно-исторический анализ основных этапов становления высшего педагогического образования в Республике Молдова. Проведен анализ основных этапов развития высшего педагогического образования в Молдове. Выделены четыре основных этапа развития высшего педагогического образования в Молдове.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, системно-исторический анализ, становление высшего педагогического образования.

The present paper overviews the systematical-historical analysis of higher education in the Republic of Moldova. The analysis of higher education main stages in Moldova is carried out. Four main stages of higher education in the Republic of Moldova are distinguished.

Key words: higher education, systematical-historical analysis, the establishment of higher education.

Одержано 25.10.2016.